

Türkiye’de Yazılı Basının Laiklik Kavramına Bakışı (*)

Fatih ÖZTAŞ (**)

Öz: Bu çalışma; Türkiye’de laiklik kavramına yüklenen anlamları, gazete köşe yazılarına yansıyan boyutları üzerinden analiz etmeye çalışmaktadır. Bunun için eleştirel söylem analizinin Van Dijk modeli gazete köşe yazılarının analizinde başvurulan yaklaşım olmuştur. Yapılan analiz, kavramsal laiklik tartışmalarında kavramların yeniden üretilme süreciyle alakalı olarak gerek gazetelerin her birinin ideolojisi olarak isimlendirilebilecek “kubbe ideolojisi” gerek yazarın bu ideoloji altında kalan ideolojik tutumu; gazete/yazarın öteki algısı, güç/iktidar ilişkisindeki konumu gibi faktörlerin kavramsal anlayışı yönlendirdiğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla kavramların serüvenini de yaptırımdan ziyade daha çok “rıza” ya dayalı bir hegemonik tutumun belirlediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Laiklik, İdeoloji, Ötekileştirme, Güç, İktidar, Hegemonya

Overview of the Printed Press on Secularism in Turkey

Abstract: The aim of this study is to analyze the meanings ascribed to the concept of secularism in Turkey in terms of the aspects reflected to the newspaper columns. To do this, Van Dijk model of critical discourse analysis has been the approach referenced in the analysis of newspaper columns. The analysis performed has revealed that the factors such as "dome ideology," that may be called the ideology of each newspaper are the writer's ideological attitude under this ideology, the position in power/competence relations and perception of others / writer's conceptual understanding regarding the reproduction process of the concepts in the conceptual secularism discussions. Thus, it can be said that a hegemonic attitude based on "consent" rather than sanction determines the adventure of the concepts.

Keywords: Secularism, Ideology, Othering, Power, Rulership, Hegemony

Makale Geliş Tarihi: 29.08.2016

Makale Kabul Tarihi: 10.10.2016

I. Giriş

Türkiye’de laiklik tartışmasının belli başlı ideolojik arka plandan beslendiği iddia edilebilir. Laiklik kavramına ideolojik bakış ve bu kavramı ideolojikleştirme laikliği ötekileşmenin öznesi veya nesnesi haline getirebilmektedir. Kavramların yeniden üretilmesiyle alakalı karşılaşılan ideolojik tutum bunları araçsallaştırdığı gibi ötekinin sorunu haline de getirebilmektedir. Dolayısıyla Türk düşünsel hayatında kavramsal

*) Bu makale Prof. Dr. Fazlı POLAT danışmanlığında yapılan “Türk Basınında Din-Sekülerleşme İlişkisi (2007 Sonrası)” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

**) Arş. Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (e-posta: fatihoztas1695@gmail.com)

laikliğin doğru okunması için güç/iktidarla bağlantılı “öteki” algısı başta olmak üzere bir dizi etkenin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Laiklik kelimesinin anlamına dönük tartışmalarda bu kavramın kendi anlamı üzerine ülkelerde konsensüs sağlandığı söylenemez. Bu noktada Türkiye’deki laiklik tartışmaları örnek olarak verilebilir. Laikliğin anlamı üzerine yapılan tartışmalardaki farklılaşma derin anlamlara kapı aralayabilmektedir. Dolayısıyla gazetelerdeki tartışmaları çerçeveleme adına simge ayrımlar genel özellikleri buluştursa da ayrıntıda bazı yüklemeleri dışarıda bırakabilmektedir.

Ele alınan gazete köşe yazılarından hareketle laikliğin ne’liğine ilişkin tartışmaların iki gelenek etrafında döndüğü görülmektedir. Bu iki geleneği Akyol, Mümtaz Soysal’ın laiklik tanımıyla Ali Fuat Başgil’in laiklik tanım¹ etrafında toplamaktadır. Yalnız laikliğin anlamıyla ilişkilendirilebilecek bu iki gelenek, laikliği Türk tarihinin tabi sürecinin sonucu olarak değil de ötekinin sorunu olarak görüp bu şekilde anlamlandırmayı dışarıda bırakmaktadır. Bu dışarıda bırakılan gelenek ise laiklikle İslam’ın uyuşmayacağı iddiasıyla “Bir yere kadar tahammül edilebilir.” görüşü etrafında kümelenmektedir. Bu görüşte olanların çoğunluğunu “İslamcı”² denilen kişiler oluşturmaktadır. Çalışmada da bu gelenek “İslamcı” olarak isimlendirilecektir. İslamcılardan kastedilenler ise kendilerinin tabiriyle “devleti, yönetimi, düzeni dinden ayırmayı, bu alanlarda dini (vahyi ilahi iradeyi) devre dışı bırakarak başka otoritelere tabi olmayı, tevhidi bozmadan, şirke düşmeden mümkün olmadığını”(Karaman, 1990:22) olamayacağını ileri sürerek din-devlet ayrılığını ladinî olarak gören kişiler veya hareketlerdir. Roy, “İslamcı” tabirini “İslam’da siyasal bir ideoloji gören ve toplumun İslamlaşmasının sadece şariat uygulamasından değil, İslami bir devlet kurulmasından geçtiğini düşünen hareketler”(Roy, 2011:927) için kullanmaktadır. Dolayısıyla bunların laiklikle ilişkisi bu ideolojik arka plan bağlamında laikliğin işlevselliğiyle sınırlı olacaktır.

Bütün bu gelenekleri oluşturan laiklik tartışmasının kökeninde öne çıkan unsurun iktidar ilişkilerini kurma ve devam ettirme mücadelesi olduğu görülmektedir ve bu mücadele farklı sınıflarda, farklı ideolojiler altında yer alan kavramlarda kendine yer bulabilmektedir. Kavramların değişken anlamlandırmalarının irdelenebilmesi söylemin bağlamla ilişkisini, ideolojiyi ve bilgi/güç/iktidar sarmalının doğru çözümlenebilmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla verili gerçekler olarak da bahsedilebilecek köşe yazıları kavramsal laiklik bağlamında çözümlenirken Hall’in “temsil etme” (Akça, 2009:96) olarak isimlendirdiği doğru anlayışının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Genel olarak dilin gücü kullanılarak objektif kabulmüş gibi sunulan şeyler aslında hakim ideolojik yapılanma çerçevesinde sübjektif verileri temsil edebilmektedir.

¹ Tanım farkı için bkz. Taha Akyol, “Hangi Laiklik”, *Milliyet*, (19 Haziran 2008 Perşembe)

² Bu kavrama eşdeğer şekilde “Siyasal İslam” kavramı da kullanılmaktadır. Siyasal İslam’ın dini ve fikri temelleri hakkında bilgi için bkz. M. Zeki İşcan, *Siyasal İslam Dini ve Fikri Temelleri*, Ekev, Erzurum 2002,

II. Teorik Boyut: Türkiye’de Laiklik

Hem İslam dünyasının bir parçası hem de bu dünyanın en Batılılaşmış ve laik üyesi olarak sayılabilecek Türkiye (Mert, 1994:11), tarihi süreç içerisinde bir dizi değişim ve dönüşümden geçmiştir. Bu değişimler sürecinin başlangıcının XII. yüzyıla değin gittiği, XIX. yüzyılda hızlandığı, XX. yüzyıl başlarından sonra ise köklü bir nitelik kazandığı vurgulanır (Berkes, 1997:24). Berkes’e göre, bu değişim ve dönüşüm çağdaşlaşmaya denk gelmekte ve bireylerin dışında gelişen sosyolojik bir süreç olarak kabul edilmektedir (1997). Hatta bu süreç Tanzimat’tan bu yana devam eden birikimin doğal sonucu olarak görülmektedir.

Modernleşmenin sonuçlarından birisi olarak sayılabilecek laikliğin, din bağlamında tartışma güncelliğini her zaman koruduğu ve bunun da kavrama yüklenen anlamları etkilediği söylenebilir. Türkiye özelinde laikliğin bu kadar tartışma konusu olması hakimiyet mücadelesine bağlanabilir. Laikliğin, daha önce dinin hakim olduğu alanlara talip olması ve doğrularını modern düşünceden alması önde gelen tartışma alanlarıdır. Bu çekişme alanını dinle laiklik arasındaki mücadele yerine gelenekle akıl mücadelesi portföyünden okuyanlar da mevcuttur (Kılıçbay, 1994).

Türkiye özelinde laikliğin Katolik geleneğinden daha fazla Osmanlı geleneğine yakın (Berkes, 1997) durduğu dile getirilmektedir. Aslında bu kavramı millileştiren özelliklerin mevcut olduğu söylenebilir. En başta bu kavramı özgün kılan yan, Müslüman halkın dini ihtiyaçlarının karşılanması bir kamu hizmeti olarak öngörülüp bu yolda Diyanet’in kurulması ve dinin bir ölçüde devletin denetimi altına alınmış olması (Polat, 2002:122-123) şeklinde ifade edilmektedir. Bu durum, Cumhuriyet’in kurucularının İslamlığın devleti ve siyasal iktidarı etkilemesini ve dinin tamamen özerk, devletten bağımsız olarak gelişebilen bir alan olmasını önlemeye (Erdoğan, 2000:270) çalıştıkları tarzında okunabilir. Ayrıca kurucu erkin bununla dinin modernleşme hamlelerine de karşıtlık oluşturmasının önüne geçmek istediği şeklinde okunabilir. Neticede modernliğin ikamesine dönük uygulamalar Türkiye devleti kurucuları açısından muasır medeniyet seviyesine çıkmanın yanında yeni devletin karakterini kazanacağı formun ifadesi olarak da görülmektedir (Atay, 1998:446).

Türkiye’de laiklikten anlaşılma etkilemesi bakımından çok partili siyasi hayatla birlikte “demokratikleşme” süreci (Bodur, 2011) önemli bir aşama olarak gözükmektedir. Demokratikleşmenin ilk meyvesi sayılabilecek Demokrat Parti’yle birlikte laiklikten anlaşılmanın değişime uğramaya başladığı söylenebilir. Dengeli tipoloji bağlamında kurumsal olarak din ve devletin birbirine saygılı olduğu “din-devlet ayrımı”¹ kavramsallaştırması² kendisini daha fazla hissettirmeye başlamıştır. DP’nin, dinin toplumsal rolü ve işlevi konusunda kısmen politik kaygılara bağlı olarak kısmen de inançlarının gereği CHP kadrolarına nazaran daha liberal bir tutum takındığı (Tarhanlı, 1993:25) söylenebilir. Çevrenin desteğini kazanarak siyasal liderliğin bürokrat-siyasal

¹ O dönem görüşünü yansıtmaları açısından Laiklik tanımı için Bkz. (Başgil, 1962).

² Daha sonraları İslamcıların da uzun bir süre ideolojik kazanımlar uğruna ardına gizlendikleri bir laiklik tanımı olmuştur.

elitten ekonomik elite geçmesini sağlayan DP'nin, İslam'ı ve geleneksel kırsal değerleri meşrulaştırdığı dile getirilir (Sarıbay: 1985:59). Laikliğin ideolojik boyuttan¹ hukuki değerlendirme boyutuna doğru eksen değiştirmesi Şerif Mardin'de ifadesini bulan merkez-çevre ayrımının dikey hareketi olarak değerlendirilebilir.

MSP'nin varlığına kadar tek başına varlık gösteremeyen dinsel muhalefet, görünüşte Batılılaşmaya karşı tepki biçimi olarak kenar muhalefetle özdeşleşmiş ve Kemalist elitin karşısında ikinci bir merkezin temsilciliğini üstlenmiştir. Diğer taraftan MSP'nin, geleneksel kitlelerin siyasete katılmasında, bu kitlelerin kimlik krizinin çözülmesinde, sanayileşmenin doğurduğu sosyo-ekonomik yoksunluk duygularını gidermede ve İslami siyasal ideolojiye kimlik kazandırmada aracı olduğu (Sarıbay, 2001:68) söylenebilir.

Genel olarak İslamcı geleneğin siyasi kanadını oluşturan bu partileşme hadisesi belli aşamalardan sonra “gömlek değiştirme”yle birlikte AKP'ye dönüşecektir. Laiklik kavramının Türkiye serüvenini etkileyen iç dinamik unsurlar açısından Ak Parti dönemi de bu noktada önemli bir aşama sayılabilir. Etkin isimlerin büyük oranda bu gelenekten gelen bir partinin kendisini muhafazakar-demokrat (Akdoğan, 2004) olarak tanımlaması takiyye tartışmalarının haricinde aslında önemli bir aşamadır. İslamcılarının moderniteyle buluşmasını ve moderniteye eklenmesini ifade eden bu tanımlama kökleşmiş bir laiklik geleneğinin kulvarında bir ileri aşama sayılan toplumsal dönüşümü ifade etmektedir. Bu tanımlamayla din-siyaset ilişkisi çerçevesinde modern şartların ya da iki kurum arasında sosyo-kültürel uyumluluk prensibinin katkısı olduğu (Bodur, 2011) bu çerçevede söylenebilir.

İslam'ın demokrasi, liberalizm, modernizm ve çoğulcu siyasal düzenle uyuşabilir olduğunu ileri süren yeni dini algılar ve yorumlar laiklik anlayışı üzerinde etkili olduğu (2011) gibi laiklik kavramı yerine sekülerlik kavramının kullanımını daha çok öne çıkarmıştır. Dolayısıyla laiklik ve sekülerlik kavramlarında da ayrılaşmayı Türkiye'ye taşıyan bu gelişmeler, çoğulluk ekseninde yeni kullanımları ortaya çıkarmıştır. Bu kavramların evrenselliğinin belli bölgeye hasredilmesi tartışmalarının ilerisinde her ülkenin dinamiklerinin tek tip bir sekülerlik anlayışından ziyade çoklu sekülerliğe evrildiği ileri sürülebilir.

III. Yöntem

Bu çalışmanın evrenini ulusal düzeyde yayın yapan gazeteler oluştururken örneklemini ise Milliyet, Radikal ve Yeni Şafak gazetelerinin 2007 – 2016 yılları arasında yayımlanan köşe yazıları oluşturmaktadır. Bu çerçevede ilgili sayılan köşe

¹ Cumhuriyet yöneticilerinin elit-bürokratik yapısına vurgu yapan Sarıbay, bunun Osmanlı devlet anlayışından miras kalan, devralınan bir özellik olduğunu dolayısıyla Cumhuriyet döneminde reform girişimlerinin elitist nitelikli ve merkez eksenli olmasının olağan bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Bunun dinsel alandaki yansımaları da devletin dinden önce gelmesi hadisesidir. Diğer taraftan Atatürk'ün yaptığı reformlarda ideolojiye ağır bir yük yüklediği söylenmektedir. Bunun Atatürk döneminden sonra da artarak devam eden ideolojinin amaç haline getirilmesi hadisesine yol açtığı iddia edilmektedir. Dolayısıyla burada “ideolojik” kullanımı amaç haline getirilmiş Atatürkçülük anlayışına paralel kullanıma atıf yapmaktadır. (Sarıbay, 1985).

yazılarının başlıkları makro değerlendirmeye alınırken metinlerin içeriğinde geçen laiklik tanımlamaları mikro düzeyde analiz edilmiştir. Bu analizlerde dikkat edilen hususlar eleştirel söylem analizinde bir model olarak öne çıkan Van Dijk’te önemli görülen bağlamla ilişkili söylem, hem söylediğimiz şeyi ve onu nasıl söylediğimizi etkileyen hem de söylemden etkilenen ideoloji (Dijk, 2003:111), bir farklılaştırma eyleminin sonucu olan ötekileştirme (Nahya, 2010:164) ve söylemin yeniden ürettiği bilgi/güç ve iktidar (Güneş, 2013:61) ilişkileridir.

Köşe yazı metinleriyle girilen anlama ve yorumlama döngüsünde metne sorulan sorular daha önce bulunan cevapları tekrar gözden geçirmeyi gerektirdiği gibi metnin düzeltilip yeniden düzenlenmesini de sağlar. Bu çerçevede gazete köşe yazılarının incelenmesi ve başlıklandırılmasında temel teşkil eden analiz parametreleri olarak belirlenen sorular ise şunlardır:

1. Laiklik kavramı ve türevleri kavram olarak nasıl tanımlanıyor?
2. Laiklik kavramı gazete köşe yazılarında makro boyutta nasıl ele alınıyor?
3. Laiklik kavramı gazete köşe yazılarında mikro boyutta nasıl ele alınıyor?
4. Kavramsal laiklik tartışmalarında söyleme içkin ideolojiler, ötekileştirici tutumlar, bilgi/güç/iktidar olguları nasıl ön plana çıkmaktadır?

IV. Bulgular Ve Yorumlar

A. Laiklik Kavramına Yüklene Anlamlar

1. Kavramsal Laiklik Tartışmalarına Makro Bakış

Taylor, sekülerliğin ne olduğuna dönük üçlü sınıflandırmada bulunmaktadır. Laiklik, bu sınıflandırmada kamusal alanla ilgili olarak ortak kurumlara ve pratiklere gönderme yapan “devlet”le (Taylor, 2009:3-4) ilgili birinci tanıma¹ yakın düşmektedir. Roy’un ise “hukuksal ve siyasal bir ilke” (Roy, 2010:23) olarak gördüğü laiklik, köşe yazılarında sıkça tartışılmaktadır. Laikliğin ne olduğuna dönük tartışmalarda gazete makalelerinin başlıkları ilk etapta ipucu vermektedir. Van Dijk’in eleştirel söylem analizi (CDA) modelinde metnin özeti niteliğinde olan başlıklar, en önemli bilgiyi önce vermesinden önemsiz ayrıntılara doğru bir hiyerarşiyi (Kaya, 2009:350) bildirmektedir. Ayrıca başlıklar metinde yer alan söylemin ne hakkında olduğunu ortaya koyar ve söylemin taşıdığı en önemli bilgiyi/anlamı somutlaştırarak kolayca hatırlanmasını sağlarlar (Şah, 2012:210).

Laikliğin anlamlandırılmasına dönük başlıkların öne çıkanları incelendiğinde laikliğe “ılımlı” anlamlar yükleyen (bir nevi Ali Fuat Başgil geleneği) başlıklar görülür. Bu

¹ Sekülerliğin diğer iki anlamı, dini inançların ve pratiklerin terkedilerek Tanrı’ya sırt çevrilmesi ve inancın koşullarının göreceleşerek inancın çeşitli seçenekler arasında zor bir seçenek haline gelmesidir. (Taylor, s. 5.)

laikliğin tanımıyla alakalı başlıklar kurduğu ilişki açısından sınıflandırıldığında beş tip ortaya çıkmaktadır:

Tablo 1. Gazetelerde “İlimli Laiklik”i İma Eden Başlıklar

Özgürlük	Liberalizm	Çoğulculuk	Fransız – Anglo-Sakson model	Laiklik- Laikçilik / Katı - İlimli
<i>Laiklik Din Ve Vicdan Özgürlüğüdür, (Ertan Altan, Yeni Şafak, 07 Şubat 2007 Çarşamba)</i>	<i>Laiklik Liberalizmden Bağımsız Değil, (Türki El Hamid, Radikal, 11 Mayıs 2007 Cuma)</i>	<i>Ahmet Kuru: Türkiye 'Çoğulcu Laiklik'le Rahatlar, (Mehmet Gündem Yeni Şafak, 12 Ekim 2009)</i>	<i>Laiklikte 'Fransız' Ve 'Anglo-Sakson' Modelleri, (Semih İdiz, Milliyet, 13 Haziran 2012 Çarşamba)</i>	<i>Laikliği Asıl 'Laikçiler' İhlal Ediyor, (Mustafa Akyol, Radikal, 18 Mayıs 2007)</i>
	<i>Liberal Laiklik! (Taha Akyol, Milliyet, 25 Kasım 2010 Perşembe)</i>			

Türkiye’de din ve laiklik arasındaki ilişki dönemsel tutumlardan nasibini alarak gel-gitler yaşamıştır. Bu da farklı laiklik uygulamalarını doğurmuştur. Bunun literatüre yansması ise laiklik kelimesine eklenen sıfatlarla olmuştur. Bu sıfat vasfını taşıyan kelimeler uygulama çeşitliliğini hatırlattığı gibi aynı zamanda oluşan yeni laiklik tanımlarına da işaret etmektedir. Yukarıda “ilimli” tanımları kapsadığı düşünülen başlıklar öncelikle bir mesaj çerçevesinde belli imaları, ön varsayımları, ön kabulleri içerilerinde barındırmaktadır.

“Ahmet Kuru: Türkiye 'Çoğulcu Laiklik'le Rahatlar”, (Mehmet Gündem, Yeni Şafak, 12 Ekim 2009)

Başlık öncelikle Türkiye’de geçmiş döneme yönelik laiklik uygulamalarıyla ilgili ön kabulleri de ortaya çıkarmaktadır. Buna göre Türkiye’de daha önceleri uygulanan laiklik, “çoğulcu olamayan” bir yapıdaydı. Buradaki ön kabul olumlu bir anlamdan ziyade olumsuz bir anlam barındırır. Geçmiş uygulama eleştirilirken başlığa göre de bir doğrunun önerildiği görülmektedir. Bu çerçevede çağı yakalama adına bir güncellemeden bahsediliyor. Bu güncelleme için çoğulculuğu içerisinde barındırmayan laiklik uygulaması (daha önce Türkiye’de uygulandığı düşünülen) terk edilerek Amerikan tipi bir modeli andırır uygulamaya geçiş gerekli görülmektedir. Burada Selçuk’un laikliğin vazgeçilmez ilkesi olarak ele aldığı iki tutumdan [akılcılık ve dinsel çoğulculuk(Selçuk, 1999:45)] birisi olan çoğulculuk koşullandırılmaktadır.

“Laikliği Asıl 'Laikçiler' İhlal Ediyor”, (Mustafa Akyol, Radikal, 18 Mayıs 2007)

Laiklik anlayışına dönük model farkları, diğeri üzerinden bir laiklik modeli ortaya çıkarırken bu model dışında kalan anlayışı da uzaklaştırmak istemektedir. Bu çerçevede ötekini temsil eden anlayış “-çi, -cı” tarzı yapım ekleriyle uzaklaştırılarak özgürlükle çerçevesi çizilmiş anlayış ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda laikliğin ideolojik tutumuna da olumsuz gönderme yapan ılımlı başlıklar varacağı nokta itibariyle laikçi tutumu laiklik ihlali sayan görüştür.

“*Liberal Laiklik!*”, (Taha Akyol, Milliyet, 25 Kasım 2010 Perşembe)

“*Laiklik Din ve Vicdan Özgürlüğüdür*”, (Ertan Altan, Yeni Şafak, 07 Şubat 2007 Çarşamba)

Laikliğin ılımlı denilebilecek tanımlarını öne çıkaran başlıkların, karşıtlıklardan yararlanarak olumladığı yaklaşımlar eksikler de barındırmaktadır. Siyah/beyaz ikilemindeki bir mantıkla hareket edildiğinde çağdaş gözle geçmiş yargılanmış olmaktadır. Bu da modelin tarihsel bakış açısını eksik bırakmaktadır. Bu tarz bakış açısının dönemin şartlarını, çıkılan ortamı vb. yerel unsurları fazla dikkate almadan eleştiriye tabi tuttuğu iddia edilebilir. “*Laiklik Din ve Vicdan Özgürlüğüdür*” başlığı, direkt içerdiği tanımla dışlayıcılığı da beraberinde getirir; ön tercihi ortaya çıkarır. “*Liberal Laiklik!*” başlığı ise laiklik tanımlarına dönük gelenekte saf belirticidir. Dolayısıyla genel olarak “ılımlı” tanımları öne çıkaran başlıklardan hareketle bir laiklik tanımı yapılacak olursa: “Laiklik, din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alan, liberal-demokratik sistemde çoğulcu bir anlayışla Anglo-Sakson modeli önceleyen bir ilkedir.”

Yukarıda ılımlı denilebilecek laiklik tanımlarını öne çıkaran başlıklar sıralandı. Şimdi ise yine varılmak istenen nokta itibariyle ılımlı tanıma paralel düşse de katı laiklik uygulamalarını ve laikliğin katı yorumu olarak görülen tanımları hedef alan başlıklara bakılabilir:

Tablo 2. Gazetelerde “Katı Laikliği” İma Eden Başlıklar

Katılığı ifade eden kelimelerle	Tanım/model farkını vurgulayan ifadelerle
<i>Fundamentalist Laiklik</i> , (Hüseyin Hatemi, Yeni Şafak, 10 Ekim 2007 Çarşamba)	<i>Laikliğe Dünya Üzerinde Olmayan Yeni Tanım</i> , (Yasin Doğan, Yeni Şafak, 08 Şubat 2007 Perşembe)
	<i>Fransız Laikliği Sınırları Yine Aşıyor</i> , (Ruth Harris, Radikal, 21 Mayıs 2010 Cuma)

“*Laikliğe Dünya Üzerinde Olmayan Yeni Tanım*” başlığına bakıldığında ilk verilmek istenen mesaj bir hoşnutsuzluktur. Burada laikliğin dünya üzerindeki tanımları arasında olmayan yeni bir tanımla karşı karşıya olduğu belirtilerek aslında bu tanım¹ daha ilk

¹ Burada “dünya üzerinde olmayan yeni tanımla kastedilen” 5 Şubat 2007 tarihinde Cumhurbaşkanlığı tarafından laikliğin anayasaya girişinin 70. yılı dolayısıyla yayınlanan açıklamada belirtilen laiklik tanımıdır: “*Laiklik din ve vicdan özgürlüğü değildir. Laiklik, tüm özgürlüklerin, bu bağlamda din ve vicdan özgürlüğünün de güvencesidir. Laiklik dinin Devlet işlerine, politikaya ve toplumsal yaşama kesinlikle karıştırılmayacağı, devletin sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuksal temel düzeninin kısmen de olsa din kurallarına dayandırılmayacağı düzenin*

etaptan olumsuz eleştiriye tabi tutulmuştur. Ayrıca bu söylemde laikliğin çoğunluk tanımının (dünya üzerinde olduğu düşünülen) bu yeni tanıma karşı güç/iktidar ideolojisi olarak işlev gördüğü de gözlenmektedir. Başlığın bağlamına bakıldığında laikliğin anayasaya girişinin 70. yılı dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı tarafından yayımlanan laiklik ile ilgili bildirinin eleştirildiği görülür. Laikliğin tanımlanmasında farklı hassasiyetleri olduğu görülen o dönemin cumhurbaşkanı ile yazarın kubbe ideoloji¹ altındaki misyonunun bu açıdan uyuşması beklenemezdi.

Başlıklarda dikkat çeken bir diğer husus ise laiklik tutumlarına/uygulamalarına dönük kullanımlarda yapılan kavram transferleridir. “*Kökten, Muhafazakar, Fundamentalist*” gibi daha çok dini tutuculuk için kullanılan kavramların laikliğe sıfat olduğu görülüyor. Bu kavramların anlamları olumsuz bir çağrışımında bulunduğu ve değişime dirençli olduğu ön kabulünden hareketle laikliğin katı tutumuna transfer edilmiştir. İlmli laiklik olumlamasının dışında kalan fikir ve uygulamalar bu kavramlarla ötekileştirilerek stereotipleştirmeye gidilmiştir. Kavramsal transferlere konu olan makalelerin yazarları beğenmedikleri laiklik uygulamalarını ve fikirlerini bu tip tabirlerle uzaklaştırmaya çalışırken kendi ideolojilerine uygun düşen laiklik tanımlarına ise cazibe katmaya çalışmaktadırlar.

Laikliğin model farkıyla anlamı üzerine yaşanan tartışmaların yanında merkez-çevre mücadelesinin de konu edildiği görülmektedir:

“*Laik Köktencilerin Statü Savaşı*”, (Dilip Hiro, *Radikal*, 15 Mayıs 2007 Salı)

Laiklik tartışmalarını iktidar ve sınıf farkları arasındaki mücadeleye bağlayan bu başlık, suni gündeme gönderme yapmaktadır. Başlığa göre gücü elinde tutan sınıf iktidarı paylaşmak istememektedir. Bu yolla da laiklik tartışmalarıyla sınır oluşturarak kendini güvenceye almak istemektedir. İktidardan pay almak isteyen zümre ise bu yaptırımları delmek adına bazılarında taviz sayılan tercihler yönüne yönelmekte ve “gömlek değiştirme”yi seçebilmektedir. Bu mücadeleyi AKP özelinde değerlendiren Nasr; AKP’nin, Kemalist yapı ile girdiği sınıf mücadelesinde bunun farkında olarak “Müslüman Kemalistler” (Nasr, 2012:309) olmayı tercih ettiğini ifade etmektedir.

2. Kavramsal Laiklik Tartışmalarına Mikro Bakış

2.1. Özgürlüğün Güvencesi Olarak Laiklik

Türkiye ile bağ kurulan Fransa’da laiklik tartışmaları eskiden beri iki görüş (Gauthier, 1989:67) çerçevesinde sürdürülmektedir. Bunlar Cumhuriyetçi gelenekle Demokratik gelenektir. Bu geleneklerin laiklik anlayışı öne çıkardıkları değerler açısından farklılık göstermektedir. Benzer şekilde Türkiye’de Soysal’ın savunduğu laiklik anlayışı Cumhuriyetçi geleneği hatırlatırken Başgil’ininki ise demokratik geleneğe

adıdır. Anayasa’da ve Anayasa Mahkemesi kararlarında laikliğin açıkça tanımı yapılmışken, madde gerekçesinden yola çıkılarak laikliği tanımlamaya çalışmanın ya da “gerekçedeki tanımı benimsemenin” hiçbir geçerliliği olamaz ve bu yaklaşımlar Anayasa’yla bağdaşmaz.” - (Yasin Doğan, “Laikliğe Dünya Üzerinde Olmayan Yeni Tanım”, *Yeni Şafak*, (08 Şubat 2007).

¹ Yazarın, sözcüleme öznesi olarak içinde bulunduğu gazetenin ideolojik çerçevesine tabi olduğunu belirtmek için kullanılan bir terimdir.

yakındır. İkinci geleneği din hürriyeti ile ilişkilendirenler liberal havanın da etkisiyle laikliğin uygulama ve resmîyetine yönelik eleştirilerini dile getirirler. Bunlar, “laikliğe liberal tutum takınanlar” olarak anılabilir. Bunlar Türkiye’deki laiklik anlayışını eleştirir mahiyette Başgil’in “*Bizde din hürriyeti yalnız anayasamızda vardır.*” (Başgil,44) cümlesinin anlamı çerçevesinde kümelenirler. Laikliği özgürlüğün sağlayıcısı olarak okuyanların ise Kılıçbay’ın (Kılıçbay, 1990:62) vurgulamasıyla hem dünyevi dünya için hem de dinsel dünya için özgürlüğün ancak gerçek laiklikten itibaren kurulabileceği görüşünü ne derece paylaştıkları tartışmalıdır.

Gazete köşe yazılarındaki laiklik tartışmalarına bakıldığında laikliğin bir kısım tanımlarda özgürlüğü öne çıkaran veya özgürleştirici anlamlar barındırdığı düşünülen kavramlarla birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bunlar demokratik/liberal tutumlar çerçevesinde laikliğe ılımlı anlamlar yükleyen tanımlar-açıklamalar olarak da görülebilir. Yalnız katı laik ideolojinin zıt tipi olarak ele alınan ılımlı laiklik ideolojisi veya uygulamalarının tek bir skalasından bahsedilemeyeceği görülmektedir. Gazete köşe yazılarında gerek isimlendirme olarak gerekse verdiği mesaj açısından ılımlı tanımları hatırlatır kullanımlar “*inançlara saygılı laiklik*” (Turgut, 16 Şubat 2008) - (Bila, 20 Kasım 2008), “*özgürlükçü laiklik*” (Turgut, 16 Şubat 2008), “*olumlu laiklik*” (Berhume, 05 Ekim 2008), “*liberal laiklik*” (Akyol, 25 Kasım 2010) olarak sıralanabilir.

Bu kullanımlara paralel, gazete köşe yazılarında kullanılan laiklik tanımları derece farkını çıkarması adına sınıflandırılabilir. Bu kategorize işlemi tanımlar arasına kesin sınırlar koymaktan uzak görünmektedir. Ama yine de öncelikleri çerçevesinde tablolaştırıldığında üçlü kategoriden bahsedilebilir:

Tablo 3. Gazetelerde Özgürlüğü Önceleyen Laiklik Tanımları

Din-devlet ayrılığını önceleyen tanımlar	Eşitliği/özgürlüğü önceleyen tanımlar	Tarafsızlığı önceleyen tanım/lar
Laiklik, “ <i>Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devletin toplumu dünyevi (seküler) ve rasyonel yasalarla yönetmesi, devletin toplumda var olan bütün din ve mezheplere eşit mesafede bulunması</i> ” dır (Özcan, 16 Mayıs 2007).	“ <i>Laiklik, devletin toplumsal düzlemde var olan inanç/sızların kamusal alanda bir arada yaşatılabilmesi sorunudur.</i> ” (Aksoy, 19 Temmuz 2007).	“ <i>Laiklik dini olmayan devlet demektir.</i> ” (Hanefi, 17 Mart 2008).
“ <i>Laiklik din ile devletin ayrılması ve devletin dine, dinin de devlet işlerine karışmamasıdır.</i> ” (Akyol, 19 Haziran 2008).		

<p>“Laiklik teoride, açılım ve ötekinin görüşünü kabul, dinin devletten ayrılması, aklın üstünlüğü, insan özgürlüğünü ve vatandaşın haklarını güçlendirmek demektir.” (Hanefi, 17 Mart 2008).</p>		
---	--	--

Özgürlüğün güvencesi olarak tanımlanan laiklik ilkesinden beklenen;

- I) Din ve vicdan özgürlüğünü teminat altına alması
- II) Kişinin dini mükellefiyetlerini ifasının sigortası (Albayrak, 28 Ekim 2008),
- III) Farklı unsurların birbirlerini ezme ihtimaline karşı bir güvence (Aktay, 25 Ekim 2008),
- IV) Dinin devletten ayrılması,
- V) Aklın üstünlüğünü, insan özgürlüğünü ve vatandaşın haklarını güçlendirmek,
- VI) Devletin, yurttaşlarının inançları ya da inançsızlıkları ne olursa olsun tümüne eşit mesafede durması,
- VII) Devletin toplumu dünyevi (seküler) ve rasyonel yasalarla yönetmesi,
- VIII) Devletin toplumda var olan bütün din ve mezheplere eşit mesafede bulunması,
- IX) Farklı yaşam biçimlerini bir arada barış içinde yaşatması,
- X) Devletin resmî bir dininin mevcut olmaması,
- X) Bütün inanç sahibi olan olmayan kişileri kamusal alanda bir arada yaşatabilmesidir.

Aksoy’un demokrat/özgürlükçü laiklik modeli olarak isimlendirdiği model, genel olarak yukarıdaki anlamları da kapsar nitelikte dörtlü işleve sahiptir. Bunlar; *Din, devlet işlerinin ayrılması, Devletin var olan tüm dinsel duyarlılıklara eşit uzaklıkta olması, Farklı dinsel duyarlılıkların kamusal alanda kendilerini ifade edebilmelerinin yasal güvencesini sağlamak, Devletin yükleneyeceği hakemlik müessesinin var olan eşitsizlikleri de göz önüne alarak zayıf olanı korumak* (Aksoy, 20 Eylül 2011).

Laiklik ilkesini benimsemiş -üstüne bu ılımlı laiklikse- devletten, alması gereken pozisyon itibarıyla beklentiler yukarıda kısaca özetlenmektedir. Gerek tanımlardaki vurgu gerekse beklentiler çizilen tablo itibarıyla mükemmeli ifade etmektedir. Fakat bir de çeşitli unsurların etkileşimde olduğu reel gerçekler vardır. Her devletin yüklediği misyon çerçevesinde varlığını devam ettirmek için laikliği yerel desenlerle harmanlaması söz konusudur. Çoklu sekülerlik kavramlaştırmasının altında da bu saikler görülür. Gazete köşe yazılarındaki laiklikle ilgili ılımlı kavram ve tanımların fazlalığı gazeteciliğin taşıdığı misyonla da açıklanabilir. Çünkü gazeteler liberal ideolojilerin Türkiye’ye giriş kapısı (Mardin, 1990:5) olarak görülmektedir.

2.2. Katı Laiklikten İlimli Laikliğe

Laikliğin “Özgürlüğün Güvencesi Olarak Laiklik” başlığında vurgulanan tanım ve işlevleri barındırdığı düşünülse de çoğu düşünürle göre laiklik Türkiye Cumhuriyetinin ilk dönemleri itibariyle dinin denetlenmesi, hatta bastırılması anlamını taşımıştır. Din denetiminin temel gerekçelerinden birisi olarak, İslamiyet ile demokrasinin bağdaşmayacağı kuşkusunu gösterilir. Pek çok lider, eğer İslam dininin gücü denetlenmezse reformcu, modernist söylemin (Kuran, 2013:28) toplumdaki dönüşümü gerçekleştiremeyeceğine inanıyordu. Ayrıca bu saiklerle laiklik ilkesinden anlaşılan etkileyen unsurlar içerisinde laikliğin Fransa’dan alınması da gösterilmektedir. Mardin, bizdeki laikliğin Fransa’daki III. Cumhuriyet’in model alınarak yaratıldığını (Mardin, 1990:5) bu vesileyle dile getirmektedir.

Dini denetim altında tutma politikasının da etkisiyle uygulanan laiklik ilkesi çeşitli gerekçelerle olumsuz eleştiriye tabi tutulmuştur. Bu eleştirilerin hareket noktası bu saiklerle uygulanan veya uygulandığı düşünülen “katı laiklik” uygulamaları olmuştur. Şimdi burada, bu eleştiriler çerçevesinde, hem katı laiklikle ilgili uygulamaları adlandıran kullanımları kapsayan hem de verdiği mesaj açısından ilimli laikliği olumlayan kullanımlar olarak “*devletçi-elitist laiklik*” (Turgut, 16 Şubat 2008), “*vahşi laiklik*” (Hanefi, 17 Mart 2008), “*aydınlıkçı laiklik*” (Hanefi, 17 Mart 2008), “*Cumhuriyetçi laiklik*” (Mert, 10 Mayıs 2007 Perşembe), “*militan laiklik*” (Akyol, 25 Temmuz 2008), “*jakoben laiklik*” (Emre, 20 Eylül 2011), “*agresif laiklik*” (Bayramoğlu, 24 Mart 2011), “*Laikçilik*” (Acar, 11 Şubat 2008) – (Karaman, 19 Haziran 2008) “*Jakoben, vesayetçi, köktenci ve çatışmacı laiklik*” (Akyol, 31 Ocak 2008) ifadeleri görülmektedir.

Laiklikle birlikte kullanılan kelimelere/kavramlara bakıldığında ilk etapta akla gelen bu kelimelerin/kavramların olumsuz çağrışımlarıdır. Ötekileştirilmek istenen laiklik uygulamaları, söylemi yeniden üretmek adına daha çok laikliğin yanındaki yardımcı kavramlara verilmiştir. Kelimelerin toplumdaki kazandığı anlam bağlamında, çağrıştırdığı uzaklık miktarınca, “katı” laiklikten uzaklaşmak istenmiştir. Fakat kavramlara yüklenen anlamla yapılan model mücadelesinin götüreceği nokta tartışmalıdır. Türkiye’de geçmiş dönemlerde uygulanan laiklik ilkesi yerilirken ideolojik arka planda hedeflenen tam olarak kestirilemez. Kuran’ın (2013) da belirttiği gibi laikliğin katı tutumu çoğunluk ideolojisi olarak gücü elinde bulunduran ilimli tutum tarafından eleştirilirken özgürlük ortamı doğabilmektedir. Yalnız, bu özgürlük ortamı bir tarafı memnun ederken diğer tarafı kaygılandırmaktadır. Herkes kendi ideolojisine yarayacak bir özgürlüğü isterken diğer tarafı ise kısıtlamak istemektedir. Çünkü başka toplulukları baskı altına almazlarsa kendilerinin baskı altında kalacağını düşünerek çeşitli toplulukların eksiksiz özgürlüğünü kendi yok oluşlarıyla bir tutmaktadırlar. Grupların ideolojik çıkarımlar adına takındıkları bu tavır “*tercih çarpıtması*”nda kendisini bulmaktadır.

Türkiye özelinde genel olarak devleti kuran-yöneten üst sınıfla ilişkilendirilen katı laikliğin köşe yazılarında nasıl bir imaja sahip olduğu önemlidir. Bu çerçevede istenmeyen laiklik modeline tarihten bazı uygulamalar örnek gösterilmektedir. Genel

olarak geçmiş dönem uygulamaları için (kurucu kadro da dahil) İslam'ı hedef aldığı izlenimi verilse de özellikle Cumhuriyet'in kurucularının, Karpat'ın tabiriyle, laikliğin dine karşı olmasının gerekmediği gerçeğinden habersiz olduğu düşünülemez (Gündem, 29 Ekim 2013). Sadece, modernleşme yolunu seçen kurucuların toplumsal bir reaksiyona karşı tedbirlerde dini kontrol etme adına aşırı veya diğer türlü davrandıkları saptaması daha sosyolojik gelmektedir.

Katı laiklik tabirlerini ortaya çıkaran hususların arasında demokrasinin varlığı-yokluğu tartışması da gazete köşe yazılarında önemli yer tutmaktadır. Çağdaş demokrasiyle bağdaştırılmayan katı laiklik, inanma ve inanmama özgürlüğünü sağlayıcı olamayacaktır. Laikliğin "katı" olandan sıyrılabilmesi için demokrasinin güvencesine girmesi gerekmektedir. Zaten epistemolojik düzeyde bilgi ile iman, ontolojik düzeyde aşkın varlıkla dünyevi varoluş ve bununla bağlantılı olarak da özel alanla kamusal alan ayrımlarına izin veren dünya görüşü demokrasinin asgari tabanıyla örtüşmektedir (Erdoğan, 1990:56).

AKP kapatma davasına istinaden çıkan laiklik-demokrasi tartışmalarında da çekişmenin laiklikten ziyade demokrasi üzerine olduğu dile getirilmektedir. Merkez-çevre kavgası olarak da görülen bu durumun, laikliği çevrenin merkeze ulaşmasını engelleyen bir anlamla dışlayıcılığı vurgulanmıştır (Kaya, 2009:350). AKP'nin iktidar olup muktur olmadığı söylenildiği dönemler için laikliğin "hakim ideoloji" nosyonuyla birleşerek güç/iktidar ideolojisi olarak işlev gördüğü söylenebilir. Yalnız daha sonrası için bu durumun değişmesi güç/iktidar ilişkisine yeni boyut getirmiştir.

2.3. Ötekileştirilen Laiklik

İslamcı kesim ve muhafazakâr kesimin bir kısmının laiklikle ilişkisi mesafeli ve kestirme olmuştur. Laik kesimin baskın olduğu dönemlerde "hakiki laiklik" savunucusu olan İslamcı düşünürler dinin devletin işine karışmadığı, devletin de dini işlere müdahale etmediği bir laiklik tanımına sarılmışlardır. Bu tanıma paralel Türkiye'nin tercih ettiği Fransız modeli laiklik siyaseti yerine ılımlı Anglo-Sakson modeli savunmuşlar veya konuşma ve yazılarında bunu ima etmişlerdir. Fakat aynı zamanda derinden veya açıktan modernite ve onun getirilerinin yabancı inanç ve kültür dünyasının ürünü olduğu savunusuyla modernite özelinde laiklikle İslam'ın uyuşmayacağını da ifade etmeye devam etmişlerdir (Mert, 1997).

İslamcı kesimin laiklikle ilgili değişebilen dönemseller tutumlarının Kuran'ın "tercih çarpıtması" ndaki yalanla yaşamaya ne kadar uyduğunu bilemiyoruz; ama daha önce de değinildiği gibi İslamcılarının¹ tutumu, özgürlük ya da baskı arasında tercih yapmaktan

¹ "İslamcı" tabiri ana başlıkta da bahsedildiği gibi "İslam Devleti"ni önceleyen İdeolojik grup için kullanılmaktadır. Bu İdeolojik gruba dahil olup kendisini farklı isimlendirenler de mevcuttur. Ancak sosyolojik olarak olgunun ele alınması açısından bu tabir uygun görülmüştür. Bunun İslamcılarını stereotipleştirmek anlamına da gelmediği düşünülmektedir. Hepsinin ayrıntıda aynı düşündüğü iddia edilmemektedir. Buradaki kullanımdaki amaç genel çerçeve çizmek olduğu için inceleme alanına giren dolayısıyla savunulan düşünsel fikirlerle birlikte konuyu ele almaktır.

ziyade özgürlüğün İslami olmayanları yok edeceğini düşündükleri için bazı modern değerleri savunur gözüktüklerini gösteriyor. Yavuz’un İslamcı hareketler için söylediği: “İslamcı hareketler; pek çok Müslüman ülkede farklı görüntüler altında demokratikleşmenin bir aracı olurken metinsel, tarihsel, kültürel ve tefsire dair geleneklere bağlı olarak başka pek çok ülkede de demokratik reformların önündeki başlıca engel olagelmışlerdir.” (Yavuz, 2011:10) sözü bu bağlamda değerlendirilebilir.

Laiklikle ilgili tartışmalarda laikliğin Hristiyanlığa mı özgü olduğu sorusu Türk basınında dillendirilen bir husustur. Öncelikle laiklikle din arasındaki ilişki irdelenirken bu iki kavram arasındaki ilişkinin, Roy’un ifadesiyle, ortak değerlerden ziyade oyunun ortak kurallarının kabulüne bağlı olduğunun (Roy, 2010:55-59) dikkate alınması gerekiyor. Ortak kuralın kabulünden ziyade dinin ideolojik yaklaşımı laikliği ötekinin sorunu haline getirmektedir.

“Laiklik kilise ile devletin; yani dinî otorite ile dünyevî otoritenin birbirinin sahasına müdahale etmemesini öngören bir siyasî statünün adı” dır (Özdenören, 26 Haziran 2008).

“Laiklik kurumsal bir ilişki biçimidir.” (Özdenören, 31 Ocak 2008).

“Laiklik din ile devlet arasında değil; fakat din otoritesi olan Kilise ile Devlet arasında birbirinin işine müdahale etmeme konusunda varılan bir uzlaşma”dır (Özdenören, 22. 01. 2015).

Tanımlara bakıldığında laikliği “ait olduğu yere gönderme” hissiyle laikliğin Türk kültürüne, siyasal geleneğine, İslam’a uymadığı ve uymayacağı tavrının açık olduğu görülmektedir. Tanımlara özellikle “kilise”nin ve “uzlaşma”nın yerleştirilmesi, “kurumsal bir ilişki”den bahsedilmesi Hristiyanlıktaki Ruhban sınıfının varlığını ima eder. Varılmak istenen amaç ise İslamiyet’te Ruhbanlık tarzı kurumsallaşma olmadığı, olamayacağı için laikliğin de bize uymadığıdır. Uzlaşma ise Katolik Kilisesi ile devlet güçleri arasındaki uzun mücadelenin neticesinde laikliğin kullanıma sokulmasını ifade eder. Burada üstü örtülen gerçek, iki güç arasında varılan sonucun uzlaşmadan çok kilisenin laik cumhuriyeti kabul etmek zorunda kalmasıdır. Dolayısıyla tartışılan husus teolojik yorumlardan ziyade siyasî bir eylemin sonucudur.

Bu bakış açısı savunmacı bir mantıkla kendisini olumlu anlam yüklü seküler kavramların karşısına konumlandırmıştı. Bu mantığa göre özgürlük de demokrasinin sağladıkları da hatta bunların hepsinden de fazlası zaten İslam’da mevcuttur. 19. yüzyılın sosyal ve siyasal şartlarında kendini ideolojik bir okumada bulan İslam’ın bu yorumu “İslami çözümden” bahsetmektedir:

“Düzen (rejim, sistem) olarak İslam’ın benimsendiği ülkede ve benimsenen din sağa sola çekilmeden uygulandığı zamanda olur.” (Karaman, 28 Nisan 2013).

Ayrıca Türkiye’de İslamcı, laik, liberal gibi çeşitli kavramlar sürekli olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu da kavramlara sınır koymanın imkansızlığını göstermektedir. Ancak bu tür kullanımlar bağlamsal kullanımlarla birlikte düşünüldüğünde anlamlı olacaktır.

Bu ideolojik arka plan laiklikteki vurguyu dinin karşısına dikmede kendini belli eder:

"Laiklik kesin olarak dinin ve dindarlığın karşıtı" dır (Karaman, 21 Ocak 2010).

Laikliğin "bu ülkenin kültürü" denilerek berileştirilen İslam kültürüyle uyummadığı fikri sıkça işlenen bir olgudur:

"Laikliği besleyecek toplumsal/siyasal ortam bu ülkenin kültüründe mevcut değildir. Laiklik, öteki kavramların çoğu gibi, toplumsal/siyasal kültürün ürünü olarak değil, fakat ideolojik bir hevesin sonucunda jakoben yöntemle dayatılmış bir kavramdır. Laiklik, sorunun en dibine inildiğinde ancak Hristiyan Batı kültüründe var bulunan, onun dışındaki başka hiçbir kültür ortamında olmayan, olması da tasavvur edilmesi imkân dışı bulunan bir kavramdır. Bu kavram, Hristiyan Batı kültüründe din otoritesi (kilise) ile devlet otoritesi (kral) arasındaki iktidar mücadelesinin eseridir." (Özdenören, 31 Ocak 2008).

Kaya'ya göre ideolojinin işleyiş biçimlerinden bir tanesi de "şeyleştirme" dir. Şeyleştirme, iktidar ilişkilerinin ve bu ilişkilere yönelik açıklamaların "sürekli, doğal ve zamanın dışındaymış" gibi sunulmasına, tarihsel ve toplumsal karakterinin gölgelenmesine yol açmaktadır (Kaya, 2009:360). Dolayısıyla dini, ideolojik okumadan geçiren birtakım köşe yazarlarının "İslam devleti" fikrine yükledikleri anlam, bu açıklama çerçevesinde zamanın dışında tartışma götürmez bir olgu olarak sunulmaktadır.

Laiklikle ilgili okumalarda, sık sık, ötekileştirilen bir ilke olarak laikliğin çıkışına yönelik tarihsel okuma görülmektedir. Kavramın ne demek olduğuna yönelik analizlerle başlayan ötekileştirme laikliğin Fransa'da yürürlüğe girdiği yasa çerçevesinde devam etmektedir:

"Laiklik Hristiyan ülkelerin bir kavramı ve kurumu olmak itibariyle kişinin kiliseye nispeti ile ilgili bir kavramdır. Kişinin kiliseye nispeti varsa o laik değildir; kiliseye nispeti olmayan kurum ve kişiler ise laik sayılır. Yani kilise dışı sayılır." (Özdenören, 18 Eylül 2011).

Laiklik tartışılırken kökene dönük söylemlerin benzer ideolojik tasavvurlarla dile getirilmesinin çözümü öncelemek yerine bir temenniyi dile getirdiği söylenebilir. Bunlara göre laikleşme ile batılılaşma aynı şeydir ve bu nedenle özellikle laiklik iç sömürgeleştirme ya da dinin kaybedilmesidir (Yavuz, 2011:176). Ama varılmak istenen nokta itibariyle dolaylı olarak savunulan Hristiyanlıktaki iki krallık kuramından ziyade dünyevi krallığın tıpkısının semavi krallığa (*İslam devleti*) yansımasıdır. Dolayısıyla bu da dinsel olanın sıradanlaşması (Roy, 2010:58) anlamına gelecektir.

IV.Sonuç

Bu çalışma Türkiye'de yayın yapan belli başlı ulusal gazetelerin köşe yazarlarından hareketle kavramsal laiklik tartışmalarında laikliğe bakışı analiz etmeyi amaçlamaktaydı. Dolayısıyla yapılan analizlerden hareketle gazetelerdeki laikliğin anlamına dönük tartışmaların makro analizinde ılımlı ve katı olmak üzere iki ana tartışma alanının oluştuğu görülmüştür. Bir nevi savunulan laikliği ima eden "ılımlı" başlıklar özgürlüğü,

liberalizmi, demokrasiyi, çoğulculuğu bir değer olarak öne çıkarmaktadır. Bunun için Fransız/Anglo-Sakson, laiklik/laikçilik ve katı/ılımlı karşıtlığında ılımlı model olarak görülen laiklik tanımı bir realite olarak ele alınmaktadır. Ötekinin laiklik savunusuyla özdeşleştirilen katı laiklik ise, olumsuz niteliklemlerle anılarak uzaklaştırılması istenen bir savunuyu haline getirilmektedir. Katı laikliğin çerçevesi başlıklarda olumsuz niteliklemlerle, tanım/model farkını vurgulayan ifadelerde Fransız modelle çizilmiştir. Bütün bunlarda başlıkların laiklik açısından öne çıkardığı hususların yazarın ideolojisinden, ötekine bakışından, hakim güç’e göre konumundan bağımsız düşünülemediği görülmektedir.

Mikro laiklik analizinde tartışmaların üç alt başlıkta ele alınabileceği görülmüştür. Bu başlıklardan ilk ikisi gazetelerdeki laiklik tanımıyla ilgiliyken diğeri yazarların kendi gerçeklik algısı üzerinden laikliği dışlamayı hedefleyen tartışmaları kapsamaktadır. Özgürlüğü önceleyen laiklik tanımları dinle devletin ayrılması, eşitliği ve özgürlüğü öncelemesi, devletin bütün inançlara eşit mesafede durması gerektiğini ifade etmektedir. Katı laiklikten ılımlı laikliğe geçişi ima eden vurgularda Türkiye’nin geçmiş laiklik uygulamaları ötelenmeye çalışılmıştır. Zaman zaman da ele alınan dönemin iktidarının uygulamaları ılımlı laiklikle özdeşleştirilerek olumlanmıştır. Bu noktada demokrasi öncelikli bir laiklik savunusunda medyanın küresel çapta taşıyıcısı olduğu liberal değerlerle Türkiye’yi yöneten muktedirlerin ittifak oluşturmasının payı tartışılabilir.

“Ötekileştirilen laiklik” olarak belirlenen tartışma başlığında yazarların (daha çok İslamcı olarak isimlendirilen) karşı değer olarak laikliğin gerçekliğine yoğunlaşmak yerine kendi fikirlerinin gerçekliği açısından laikliği tartışma konusu yaptıkları görülmektedir. Dolayısıyla çoğulculuğu dışlayan monist bir bakış açısının ürünü olarak ele alınabilecek bu görüş, özgürlüğünü kendi açısından genişletebileceğini düşündüğü laikliği zaman zaman savunur gözükümüştür. Fakat gücün/egemenliğin paylaşılması noktasında ise laiklik ötekinin meselesine itilmektedir. Fakat genel olarak kavramsal laiklik tartışmaları ele alındığında gelinen nokta itibariyle laikliğin Türk düşünsel hayatının tabii bir sonucu olarak toplumla bütünleştiği görülmüştür.

Kaynaklar

- Akca, E. B. (2009). “İdeoloji – Dil – Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası”, *Medya Gerçekliğinin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Çizgi Yayınları, Konya, 77-106.
- Akdoğan, Y. (2004). *Ak Parti ve Muhafazakar Demokrasi*, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Aksoy, M. (19 Temmuz 2007). “Alevilerin Siyasi Temsilcileri Bahçeli Ve Uzan Mı Olacak?”, *Yeni Şafak*.
- Aksoy, M. (20 Eylül 2011). “Türkiye Laikliği' Model Olabilir Mi?”, *Yeni Şafak*.
- Aktay, Y. (25 Ekim 2008). “Nefret Sarmalında Başörtüsü Yasağı”, *Yeni Şafak*.
- Akyol, T. (19 Haziran 2008). “Hangi Laiklik”, *Milliyet*.
- Akyol, T. (25 Kasım 2010). “Liberal Laiklik!”, *Milliyet*.
- Akyol, T. (31 Ocak 2008). “Karşı Devrim”, *Milliyet*.
- Albayrak, Ö. (28 Ekim 2008). “Memleketin Bütün "Kuzular'ı, Birleşin!”, *Yeni Şafak*.

- Atay, F. R. (1998). *Çankaya*, İstanbul, Bateş Yayınları.
- Başgil, A. F. (1962). *Din ve Laiklik*, İstanbul, Sönmez Neşriyat.
- Başgil, A. F. "Din Hürriyeti ve Laiklik", *Sebilürreşad*, Cilt IV, Sayı 78.
- Bayramoğlu, A. (24 Mart 2011). "Anayasa, Asabiyet Ve Biz...", *Yeni Şafak*.
- Berhume, M. (05 Ekim 2008). "Sarkozy Fransız Laikliğine 'Olumlu' Bir Anlam Kazandırıyor", *Radikal*.
- Berkes, N. (1997). *Teokrasi ve Laiklik*, (2. Baskı), İstanbul, Adam Yayınları.
- Berkes, N. (2013). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (19. Baskı), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Bodur, H. E. (2011). "Sosyal Kurumlar ve Din İlişkisi", Erzurum, ATAAÖF.
- Dijk, T. V. (2003). "Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım", Barış Çoban - Zeynep Özarslan (Haz.), *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul, Su Yayınları.
- Emre, A. (20 Eylül 2011). "Bir Aydın Sınavı Olarak Laiklik", *Yeni Şafak*.
- Erdoğan, M. (1990), "Laiklik Ve Türk Uygulaması Üstüne Notlar", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 13, Kış, 53-60.
- Erdoğan, M. (2000). *Demokrasi Laiklik Resmi İdeoloji*, (2. Baskı), Ankara, Liberte Yayınları.
- Gauthier, N. (1989). "Laiklik ve İki Görüş", Çev.: Eriman Topbaş, *Türkiye Günlüğü*, sayı 9, 67-69.
- Gündem, M. (29.10.2003). "Cumhuriyet'i Asker Kurmadı", (Kemal Karpat ile söyleşi), *Milliyet*.
- Güneş, C. D. (2013). "Michel Foucault'da Söylem ve İktidar", *Kaygı Dergisi*, Sayı 21, Güz 2013, 55-69.
- Hanefi, H. (17 Mart 2008). "Türbana Takılıp Kalmak Zaman Kaybı" *Radikal*.
- İşcan, M. Z. (2002). *Siyasal İslam Dini ve Fikri Temelleri*, Erzurum, Ekev.
- Karaman, H. (21 Ocak 2010). "Saldırgan Bayan", *Yeni Şafak*.
- Karaman, H. (19 Haziran 2008). "İnsan Hakkı Değilmiş", *Yeni Şafak*.
- Karaman, H. (1990). "İslam'da Din Devlet İlişkisi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 13, Kış 1990, 13-23.
- Karaman, H. (28 Nisan 2013). "İslami Çözüm", *Yeni Şafak*.
- Kaya, A. (2009). "Medyanın AKP Kapatma Davasına Bakışı: Kapatmak veya Kapatmamak", İsmet Parlak (Ed.), *Medya Gerçekliğinin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış*, (ss. 335-366), Konya, Çizgi Yayınları.
- Kılıçbay, M. A. (1990). "Laiklik, Siyaset ya da Uygarlık Değiştiren Toplumun Su Yüzündeki Kavgası", *Türkiye Günlüğü*, sayı 33, Kış, 61-64.
- Kılıçbay, M. A. (1994). "Demokrasiye Geçit Vermeyen Düşman Kardeşler: Dincilik ve Laikçilik", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 29, Temmuz-Agustos, Ankara, 117-120.
- Kuran, K. (2013), *Yalanla Yaşamak Tercih Çarpıtmasının Toplumsal Sonuçları*, (2. Baskı), Çev.: Alp Tümertekin, İstanbul, YKY.
- Mardin, Ş. (1990). "2000'e Doğru Kültür Ve Din", Çev.: Gülşat Aygen Tosun, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 13, Kış, 4-12.
- Mert, N. (10 Mayıs 2007 Perşembe). "Arpa Boyu Yol Gitmişiz", *Radikal*.
- Mert, N. (1994). *Laiklik Tartışmasının Kavramsal Bir Bakış Cumhuriyet Kurulurken Laik Düşünce*, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Mert, N. (1997). "Laiklik Tartışması Ve İslam", *Doğu Batı*, Sayı 1, Ankara, 109-114.

- Nahya, Z. N. (2010). Avrupa Birliği Bağlamında İmge Ve Ötekileştirme Bir Grup Ankara Üniversitesi Ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrencisi Örneği, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nasr, V. (2012). *İslam, Kapitalizm ve Türk Modeli: İslami Sermayenin Yükselişi*, Çev.: İhsan Durdu, Ufuk Yayınları.
- Özcan, İ. (16 Mayıs 2007). “Laikliğin Sınırları Konuşulabilmeli”, *Radikal*.
- Özdenören, R. (18 Eylül 2011). “Arap Ülkeleri Laik Olur Mu?”, *Yeni Şafak*.
- Özdenören, R. (20 Mayıs 2007). “Laiklik Bir Hayat Tarzı Olur Mu?”, *Yeni Şafak*.
- Özdenören, R. (22. 01. 2015). “Ah, Laikliği Bir de Profesörlerimiz Anlasa...”, *Yeni Şafak*.
- Özdenören, R. (26 Haziran 2008). “Laiklik Demokrasinin Önkoşulu Mu?”, *Yeni Şafak*.
- Özdenören, R. (31 Ocak 2008). “Başörtüsü ve Laiklik”, *Yeni Şafak*.
- Polat, F. (2002) “Din - Devlet İlişkisi ve Diyanet”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 6 Sayı: 10, 119-128.
- Roy, O. (2010). *İslam'a Karşı Laiklik*, Çev.: Ender Bedisel, İstanbul, Agorakitaplığı Yayınları.
- Roy, O. (2011). “İslamcı Hareketlerin Sıradanlaşması”, Tanıl Bora – Murat Gültekinçil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık*, (ss. 927-934), İletişim Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1985) “Türkiye'de Siyasal Modernleşme ve İslam”, *Toplum ve Bilim*, 29/30 Bahar – Yaz, 45-64.
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, (3. Baskı), İstanbul, Alfa Yayınları.
- Selçuk, S. (1999). “Laiklik ve Demokrasi”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 56, Yaz, 45-49.
- Şah, U. (2012). “Eşcinsellik Hastalığıdır [Ve Dahası] Sapkınlıktır” Bir Eleştirel Söylem Analizi Denemesi”, Sibel Arkonaç (Ed.), *Söylem Çalışmaları*, (ss. 209-222), Nobel Yayıncılık.
- Tarhanlı, İ. B. (1993). *Müslüman Toplum Laik Devlet 'Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı'*, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Taylor, C. (2009). *Seküler Çağ*, Çev.: Dost Körpe, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Turgut, M. (16 Şubat 2008). “Anadolu Müslümanlığı Ve Türban”, *Yeni Şafak*.
- Yavuz, M. H. (2011). *Erbakan'dan Erdoğan'a Laiklik, Demokrasi, Kürt Sorunu Ve İslam*, Çev.: Leman Adalı, İstanbul, Kitap Yayınları.